

MĀRIS KIRSONS,
DIENAS BUSINESS

Latvijas valstij var būt nozīmīga vieta meža nozares un tās resursu pārstrādes sektora – kokapstrādes – attīstībā, to īstenojot ar saprātīgu rīcību un tai atbilstošiem lēmumiem, jo īpaši ļoti svarīgajā koksnes resursu ilgtermiņa pieejamības jautājumā, kā arī adekvātā rīcībā tirgus nepilnību novēršanā.

Šādi secinājumi skanēja žurnāla *Dienas Business* un Latvijas meža un saistīto nozaru portāla *zemeunvalsts.lv* rīkotajā diskusijā *Koksnes resursu pieejamība Latvijā kā nozares attīstības stabilizators*. Sarunā piedalījās Latvijas Kokrūpniecības federācijas viceprezidents Kristaps Klausss, Latvijas Meža īpašnieku biedrības valdes priekšsēdētājs Arnis Muižnieks un Latvijas Valsts meža dienesta ģenerāldirektors Arvīds Ozols.

Latvijā koksnes resursi bija, ir un būs svarīgākais jautājums, kas cieši saistīts ar saprātīgu, ekonomiski pamatotu un videi draudzīgu šo resursu ieguvī, ko ietekmē ne tikai ES zaļais kurss, bioloģiskās daudzveidības un klimata mērķi, bet arī pašu mājās pieņemtie lēmumi, attieksme un rīcība.

PAŠREIZĒJĀ PROBLĒMA – CENA

«Pašlaik būtiskākā problēma ir cena. Lai gan pēdējā gada laikā apaļkoku cena ir kritusies (no nepieredzēti, pat ekstrēmi, augsta līmeņa uz vienkārši augstu), no privātā meža īpašnieka skatpunkta svarīgi, ka cena ir kritusies, un, cerot, ka tā atgriezīsies nesenajos kosmiskajos augstumos, privāto mežu īpašnieki nogaida ar mežizstrādi. Savukārt, AS *Latvijas valsts meži* (LVM) gadījums ir īpašs, jo cenu indekss, kuru izstrādāja, pirms sākās karš Ukrainā un pirms centrālo banku refinansēšanas likmju bezprecedenta kāpuma, nespēj absorbēt straujās tirgus svārstības. Šobrīd LVM, zāgbaļķu

cenu reizinot ar divi (nepieciešamais kubikmetru apjoms, lai saražotu vienu kubikmetru zāgmateriālu), iegūst pašreizējo viena kubikmetra dēļu cenu tirgū, lai gan normāli baļķa izmaksām dēļ vajadzētu būt aptuveni 60%,» situāciju skaidro Latvijas Kokrūpniecības federācijas viceprezidents Klausss, norādot, ka skujkoku zāgmateriālu ražotāji pašlaik nevar maksāt šādu cenu par apaļkoksnī.

PĀRZIEMOŠANAI VAJAG RISINĀJUMU

«Pašlaik Latvija varētu būt viskonkurētspējīgākā, jo mums vidēji ir visaugstākās koksnes pārdošanas cenas. Piemēram, LVM ilgtermiņa piegādes līgumos skujkoku apaļkoksnes cena pašlaik ir 115 €/m³, Zviedrijas kokrūpnieks to pašu baļķi nopērk par 75 €/m³, turklāt, ņemot vērā uzmērīšanas nianšes, šī cena pēc būtības ir vēl zemāka, tātad nav jājautā, kurš ir konkurētspējīgāks,» situāciju vērtē Klausss. Iepriekšminētais nepaliek bez sekām, jo kokrūpniecības nozares statistikā var redzēt nodarbinātības samazinājumu par vairāk nekā 10%, salīdzinot ar pērnā gada augustu.

«Skujkoku zāgētavās tiek samazinātas maiņas, tikai daļai no atlaistās maiņas darbiniekiem izdodas atrast citu nodarbošanos uzņēmumā,» skaidro Klausss. Šobrīd situācija uzņēmumos ir dažāda, bet vienlīdz draudīga. «Kolektīva samazinājums daudzviet ir 10–25% robežās, citviet ir nolemts to risināt, darbiniekus neatlaižot, bet strādājot mazāk stundu, attiecīgi nopelni mazāk. Tāpēc tiek zvanīti trauksmes zvani, tos sadzirdējis arī zemkopības ministrs Armands Krauze,» norāda Klausss. Vēl pārāgri runāt par iespējamiem risinājumiem, bet ir cerība, ka tie ļaus nobremzēt tālāku situācijas pasliktināšanos un radīt apstākļus pārziemošanai. Ja tas neizdosies, gan Latvijas kokrūpniecības konkurētspējai, gan nodarbinātajiem šajā nozarē klāsies bēdīgi.

«Ja Latvijā nebūs konkurētspējīgas kokrūpniecības, arī mežu īpašniekiem nāksies pārdot koksni par zemākām cenām vai atsevišķos gadījumos pircēju var nebūt,» uzsver →

Koksnes resursu pieejamība – nozares attīstības stabilizators

Foto: shutterstock.com

”Valsts meži var būt kā stabilizējošs faktors nozares attīstībai.”

Latvijas Meža īpašnieku biedrības valdes priekšsēdētājs Muižnieks.

VALSTS MEŽI – STABILIZĒJOŠS FAKTORS

Valsts meža dienesta ģenerāldirektors Ozols atgādina, ka savulaik valdība lēma par 2+2 miljonu kubikmetru papildu ciršanas apjomu diviem gadiem – summāri 4 miljoni kubikmetru, ko varēja nocirst pēc pieprasījuma, bet faktiski nocirta tikai 2,7 miljonus kubikmetru. «Tolaik šāda valsts rīcība ļāva aptuveni 15 000–16 000 cilvēku saglabāt darba vietas un nekļūt par bezdarbniekiem un valsts sociālā budžeta tērētājiem, paliekot nodokļu maksātāju zonā,» skaidro Ozols. Viņš atgādina: principu – valsts meži var būt kā stabilizējošs faktors nozares attīstībai – iekļāva Latvijas meža politikas dokumentos.

«Pašreizējā situācija nav laba, to gan īsti nevar salīdzināt ar 2008.–2009. gadu, tāpēc, iespējams, būs vajadzīgi citādi lēmumi nekā pirms 15 gadiem, jo problēmas sakne neslēpjas apaļkoksnes resursu pieejamībā, bet gan apaļkoksnes cenu veidošanās mehānismā LVM,» tā Ozols. Viņš piekrīt, ka nosacījumi, kas noveduši pie augstajām koksnes cenām kokrūpniekiem, veidojušies vēsturiski. «Īstermiņā koksnes augstajām cenām jāmeklē risinājums, savukārt ilgtermiņā – risinājumi, kuri sniegtu pieejamo koksnes resursu nesamazināšanos,» uzsver Ozols.

PRIVĀTIE GAIDĪS AUGSTĀKAS CENAS

«Paraugoties, cik liels ir vidējais privātmežu īpašums Latvijā, proti, aptuveni 10 hektāru, ir skaidrs, ka vienu cirsmu īpašnieks izstrādās, kad būs vislabākās cenas. Ja iepriekš ir pieredzēts ļoti augsts cenu līmenis, brīdī, kad tas krities, īpašnieks noteikti neko nedarīs,» ir pārliecināts Muižnieks. Viņš norāda, ka privātajos mežos kopējais ciršanas apjoms samazinās, to rāda arī 2023. gada vasara, kad bija iespēja un egles astoņzobu mizgraužu invadētie koki bija jācērt daudz intensīvāk, lai novērstu kaitēkļu tālāku izplatību.

«Sanitārie atzinumi par mizgraužu bojājumiem izsniegti kopumā aptuveni 4000 hektāru lielai platībai, kas ir ļoti maz,» informē Ozols. «Tas nenozīmē, ka būtu maz mizgraužu radīto postījumu, bet ka izņemti ļoti maz atbilstošu atzinumu (tie nav par velti un tos nevar saņemt dienas laikā), kas ļauj veikt speciālo ciršanu mizgraužu skartām eglēm neatkarīgi no to vecuma un caurmēra.

Mizgrauži nešķiro – saimnieciskais vai aizsargātais mežs vai ES nozīmes biotops,» atgādina Klauss. «Dabu nevar iekonservēt, tā attīstās pēc saviem likumiem neatkarīgi no cilvēka vēlmēm,» norāda Ozols, skaidrojot konkrētu piemēru: kāda meža inventarizācijā secināts, ka lakstaugiem bagātā skujkoku mežā, kas atbilst ES nozīmes (tātad – aizsargājamam) biotopam, vairs nav nevienas dzīvas egles, biotops pēc

būtības ir zudis.

«Ar nepārdomātām aizsardzības prasībām panākam pretēju efektu, ko pierāda piemērs ar ozolu audzēm, kuru apjoms samazinās. Kāpēc? Ja nevar veikt kailcirti, interese stādīt ozolus un cīnīties ar meža zvēriem ir stipri samazinājusies,» situāciju ar izmaiņām ozolu mežu apsaimniekošanā raksturo Muižnieks.

«Tas nav vienīgais piemērs, kad, nosakot ierobežojumus, lai kaut ko saglabātu, panākam pretēju efektu,» ir pārliecināts Ozols. Viņaprāt, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas dēļ nevajag censties iekonservēt jebko, jo mērķi var nesasnēgt, tā vietā vajadzētu atrast labāko iespējamo saimniekošanas veidu, lai parādītu, ka bioloģiskā daudzveidība tiek saglabāta un nesamazinās, vienlaikus iegūstot koksnes resursus kokrūpniecībai.

VIENĀDAS PRASĪBAS – ATŠĶIRĪGA PIEEJA

«Nākamajos 10 gados būs jārēķinās ar ES zaļo kursu un, visticamāk, visā Eiropā, tostarp Latvijā, Somijā un Zviedrijā, mežizstrādes apjomi būs mazāki. Tad galvenā problēma būs kubikmetri,» savu skatījumu par dzīvi pārmaiņu laikmetā skaidro Klauss.

«Tajā pašā laikā atšķiras pieejas.

Piemēram, FSC sertifikācija, kas ir brīvprātīga, Latvijā ir daudz grūtāk izpildāma, daudz vairāk prasoša un pat aizliedzoša, ja salīdzinām ar Zviedriju vai Somiju. Ja šāda pieeja pāries (tiks iekļauta) uz normatīvo vidi, prasot visiem sasniegt identiskus mērķus, Latvijā tos izpildīs maksimāli strikti, tajā pašā laikā konkurentiem būs atlaides, kas atstās būtisku ietekmi gan uz koksnes resursu pieejamību, gan cenām un, protams, konkurētspēju,» situāciju kritiski vērtē Klauss.

Muižnieks vērs uzmanību uz Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas ziņojumu, kurā norādīts, ka Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisijas sēdē tika konstatēts, ka vairāk nekā 50% mežu biotopu atrasti ārpus aizsargājamām teritorijām. «Tas nozīmē, ka cilvēks, saimniekojot vairāk nekā 100 gadus – stādot, kopjot, nocērtot un atkal stādot, kopjot, – ir radījis labvēlīgus apstākļus biotopa esībai,» ir pārliecināts Muižnieks, norādot, ka lēmumiem ir jābūt saprātīgiem un mežsaimniecība mežos, kuros ir biotopi, nebūt nav uzskatāma par biotopus iznīcinošu. Tajā pašā laikā platības, kurās ir augstvērtīgi biotopi, jānoliek malā un jāmaksā adekvātas kompensācijas par noteiktajiem ierobežojumiem. ○